

Orzeczenia w procesie cywilnym. Komentarz do art. 316–366 KPC

Przejdź do produktu na www.ksiegarnia.beck.pl

KODEKS POSTĘPOWANIA CYWILNEGO

z dnia 17 listopada 1964 r. (Dz.U. Nr 43, poz. 296)

tekst jednolity z dnia 19 lipca 2019 r. (Dz.U. z 2019 r. poz. 1460 ze zm.)

Część pierwsza. **Postępowanie rozpoznawcze**

Księga pierwsza. **Proces**

Tytuł VI. **Postępowanie**

Dział IV. **Orzeczenia**

Rozdział 1. **Wyroki**

Oddział 1. **Wydanie wyroku**

Art. 316.

Czas wyrokowania

§ 1. Po zamknięciu rozprawy sąd wydaje wyrok, biorąc za podstawę stan rzeczy istniejący w chwili zamknięcia rozprawy; w szczególności zasądzeniu roszczenia nie stoi na przeszkodzie okoliczność, że stało się ono wymagalne w toku sprawy.

§ 2. Rozprawa powinna być otwarta na nowo, jeżeli istotne okoliczności ujawniły się dopiero po jej zamknięciu.

Spis treści

I. Wyrok a czynności decyzyjne sądu

- A. Komentarz
1. Wydanie wyroku
 2. Wyrok jako czynność decyzyjna sądu
 3. Orzeczenia w postępowaniu nieprocesowym

II. Postać a forma orzeczenia

- A. Komentarz
1. Postacie orzeczeń
 2. Wyrok
 3. Forma orzeczenia

III. Rodzaje i podział wyroków

- A. Komentarz
1. Podział wyroków
 2. Wyrok uwzględniający powództwo
 3. Wyrok oddalający powództwo
 4. Wyrok zasądający
 5. Wyrok ustalający
 6. Wyrok kształtujący
 7. Wyrok deklaracyjny
 8. Wyrok konstytutywny
 9. Wyrok pełny i częściowy
 10. Wyrok wstępny
 11. Wyrok końcowy
 12. Wyrok łączny
 13. Wyrok uzupełniający
 14. *Sententia non existens*

IV. Zamknięcie rozprawy

- A. Komentarz
1. Czynność przewodniczącego

2. Uznanie sprawy za ostatecznie wyjaśnioną
3. Narada
4. Postanowienie o odroczeniu ogłoszenia wyroku

V. Wydanie wyroku

- A. Komentarz
1. Wyrok a treść powództwa
 2. Wyrok jako rozstrzygnięcie o przedmiocie procesu
 3. Wydanie wyroku

VI. Stan rzeczy istniejący w chwili zamknięcia rozprawy

- A. Komentarz
1. Zasada aktualności
 2. Pojęcie „stanu rzeczy”
 3. Zmiana przepisów
 4. Wymagalność roszczenia
 5. Interes prawny
 6. Wylączenia

VII. Otwarcie na nowo zamkniętej rozprawy

- A. Komentarz
1. Wydanie postanowienia
 2. Przesłanki

VIII. Zagadnienia szczegółowe

- A. Komentarz
1. Współuczestnictwo jednolite
 2. Żądanie alternatywne
 3. Żądanie ewentualne

IX. Linia orzecznicza

I. Wyrok a czynności decyzyjne sądu

A. Komentarz

1. Wydanie wyroku. Wydanie wyroku jako orzeczenia merytorycznego jest celem i wynikiem rozpoznania sprawy cywilnej przez sąd. Nie każde postępowanie cywilne może zakończyć się wydaniem wyroku. Jeżeli pozew w sprawie wniesionej do sądu zostanie zwrócony, sąd nie ustosunkuje się do powództwa. Sąd nie wypowie się też co do merytorycznej zasadności powództwa w razie wydania postanowienia kończącego postępowanie w sprawie (np. o odrzuceniu pozwu albo umorzeniu postępowania), gdyż postanowienia te zamykają drogę do wydania wyroku.

W wyroku sąd ustosunkowuje się do przedmiotu procesu, którym jest roszczenie procesowe.

2. Wyrok jako czynność decyzyjna sądu. Wyrok należy do czynności decyzyjnych sądu. Czynności decyzyjne dzieli się na **orzeczenia i zarządzenia**. Sąd podejmuje swoje czynności w postaci orzeczeń, zarządzenia wydaje przewodniczący (wydziału, składu sądzącego).

Orzeczeniami są: wyroki, nakazy zapłaty, uchwały i postanowienia.

Wyroki, nakazy zapłaty i uchwały mają charakter merytoryczny, gdyż rozstrzygają sprawę co do istoty, postanowienia wydawane w procesie mają charakter niemerytoryczny, tj. rozstrzygają o kwestiach dotyczących postępowania (kwestiach proceduralnych).

Ważne
dla
praktyki

3. Orzeczenia w postępowaniu nieprocesowym. W postępowaniu nieprocesowym sąd wydaje wszystkie orzeczenia w postaci postanowień, niezależnie od tego, czy dotyczą one istoty sprawy, czy kwestii dotyczących postępowania, wпадkowych czy ubocznych. Do postanowień co do istoty sprawy, wydawanych w postępowaniu nieprocesowym, mają zastosowanie przepisy o wyrokach w procesie (na podstawie art. 13 § 2 KPC).

W postępowaniu wieczystoksięgowym i rejestrowym orzeczeniem jest również wpis do księgi wieczystej.

II. Postać a forma orzeczenia

A. Komentarz

1. Postacie orzeczeń. Postaciami orzeczeń są: wyrok, nakaz zapłaty, postanowienie, uchwała. Uchwały wydaje tylko SN, gdy rozstrzyga zagadnienia prawne, budzące poważne wątpliwości (por. np. art. 390 § 2 KPC). W postępowaniu rejestrowym i wieczystoksięgowym – jak zaznaczono powyżej – orzeczeniem jest wpis.

2. Wyrok. Wyrok to wyposażony w przymus państwowy akt jurysdykcyjny organu władzy państwowej. U jego podstaw leży „osądzenie”, czyli wypowiedź kategoryczna organu jurysdykcyjnego, której podstawą są ustalone (poznane) fakty istotne z prawnego punktu widzenia i oceny dokonane na podstawie mających zastosowanie norm prawnych [K. Piasecki, w: Z. Resich (red.), System prawa procesowego cywilnego. Tom 2. Postępowanie rozpoznawcze przed sądami pierwszej instancji, Wrocław 1987, s. 225].

3. Forma orzeczenia. Orzeczenie danej postaci może mieć różną formę. Różnią się co do formy wyrok kontradiktoryjny i zaoczny, postanowienie kończące i niekończące postępowania w sprawie, postanowienie zaskarżalne i niezaskarżalne zażaleniem.

III. Rodzaje i podział wyroków

A. Komentarz

1. Podział wyroków. Wyroki dzieli się:

- 1) ze względu na sposób ustosunkowania się sądu do powództwa na: wyroki uwzględniające powództwo i wyroki oddalające powództwo;
- 2) ze względu na treść na: wyroki zasądzające świadczenie, wyroki ustalające istnienie albo nieistnienie stosunku prawnego lub prawa, wyroki kształtujące stosunek prawny lub prawo;
- 3) ze względu na skutki prawne na: wyroki deklaratywne i wyroki konstytutywne;
- 4) ze względu na zakres rozstrzygnięcia na: wyroki pełne, wyroki częściowe, wyroki wstępne, wyroki końcowe, wyroki łączne, wyroki uzupełniające;
- 5) ze względu na sposób wydania na: wyroki kontradiktoryjne i wyroki zaoczne.

Ważne dla praktyki

2. Wyrok uwzględniający powództwo. Wyrok uwzględniający powództwo zostanie wydany, gdy zaistnieją przesłanki zasadności powództwa. Pozytywnymi przesłankami jurysdykcyjnymi zasadności powództwa są: legitymacja procesowa stron i interes prawny powoda w uzyskaniu wyroku żądanej treści. Jurysdykcyjne przesłanki negatywne zasadności powództwa to: niezupełny charakter roszczenia materialnego, sprzeczność powództwa ze społeczno-gospodarczym przeznaczeniem prawa lub zasadami współżycia społecznego, zrzeczenie się roszczenia procesowego przez powoda oraz zawarcie ugody w uprzednio toczącym się procesie. Przesłanka materialna zasadności powództwa polega na rzeczywistym istnieniu (a przy powództwie o ustalenie negatywne – nieistnieniu) normy prawnej indywidualno-konkretnej, o jaką chodzi w roszczeniu procesowym. Powództwo jest zasadne, jeżeli przesłanka ta zachodzi, bezzasadne zaś w razie braku tej przesłanki (por. *W. Broniewicz*, Warunki uwzględnienia powództwa, PiP 2003, Nr 3, s. 34–35; *tenże*, Przyczyny oddalenia powództwa, PiP 1964, Nr 5–6, s. 831 i n.).

3. Wyrok oddalający powództwo. Wyrok oddalający powództwo zostanie wydany, gdy w sprawie nie wystąpią pozytywne przesłanki zasadności powództwa, przy jednoczesnym istnieniu co najmniej jednej przesłanki negatywnej.

4. Wyrok zasądający. Wyrok zasądający to wyrok uwzględniający powództwo o zasądzenie świadczenia. Mieści się on w kategorii wyroków deklaracyjnych.

5. Wyrok ustalający. Wyrokiem ustalającym jest wyrok uwzględniający powództwo o ustalenie istnienia lub nieistnienia stosunku prawnego lub prawa, a także w zasadzie każdy wyrok oddalający powództwo. Treść tego wyroku polega na czystej deklaracji ze skutkiem wiążącym sytuacji prawnej między stronami w odniesieniu do istnienia, nieistnienia określonego stosunku prawnego lub prawa.

Wytoczenie powództwa o ustalenie jest subsydiarną formą ochrony prawa, wchodzi ono w grę w zasadzie wówczas, gdy nie jest możliwe wykorzystanie innych powództw i odpowiadających im wyroków. Ta zasadnicza cecha wyroku ustalającego jest wynikiem jego konstrukcji prawnej, której elementem jest wymaganie w postaci interesu prawnego. Interes prawny w konstrukcji powództwa o ustalenie stosunku prawnego lub prawa spełnia kumulatywnie podwójną funkcję podstawy przesłanki merytorycznej i funkcję podstawy legitymacji procesowej (*K. Piasecki*, Wyrok pierwszej instancji w procesie cywilnym, Warszawa 1981, s. 148–149; *T. Rowiński*, Interes prawny w procesie cywilnym i w postępowaniu nieprocesowym, Warszawa 1971, s. 90). **Powództwa o ustalenie nie mogą służyć przygotowywaniu powództw o świadczenie lub powództw o ukształtowanie** (*E. Wengerek*, Powództwo o ustalenie, RPEiS 1959, Nr 1, s. 10) i nie są ograniczone żadnym terminem (*K. Piasecki*, Wyrok, s. 153).

Wydanie wyroku ustalającego jest możliwe tylko wtedy, gdy w toku postępowania wykazane zostanie istnienie interesu prawnego powoda w wiążącym ustaleniu przez sąd stosunku prawnego lub prawa.

Interes prawny może polegać na zagrożeniu sfery prawnej powoda, na zagrożeniu możliwości wykonywania tego prawa wskutek uzurpowania przez pozwanego prawa lub stosunku prawnego, będącego właśnie w kolizji w tym prawem (*Z. Hahn*, Interes prawny w skardze o ustalenie, PPC 1935, Nr 23, s. 709).

Ważne
dla
praktyki

6. Wyrok kształtujący. Wyrokiem kształtującym jest wyrok uwzględniający powództwo o ukształtowanie stosunku prawnego lub prawa.

W tej kategorii wyroków mieszczą się **wyroki konieczne**. Wyroki konieczne to wyroki wydawane w sprawach, w których w innej drodze niż przez uzyskanie wyroku sądowego nie może powstać, zmienić się lub ustać stosunek prawny lub prawo. Przykładem wyroku koniecznego, tworzącego stosunek prawny, jest (wydawane w postępowaniu nieprocesowym) postanowienie o przysposobieniu; wyrok konieczny rozwiązujący stosunek prawny to wyrok rozwiązujący małżeństwo przez rozwód.

7. Wyrok deklaratywny. Wyrokiem deklaratywnym jest wyrok, który jedynie stwierdza istnienie określonego stanu prawnego. Może to być wyrok zasądzały albo ustalający, w tym także oddalający powództwo. Orzeczeniem deklaratywnym sędzia uzupełnia tylko stan prawny przez jego skonkretyzowanie [M. Waligórski, Polskie prawo procesowe cywilne. Dynamika procesu (postępowanie), Warszawa 1947, s. 37].

8. Wyrok konstytutywny. Wyrokiem konstytutywnym jest wyrok kształtujący istniejący stan prawny, tj. tworzący, zmieniający albo znoszący określony stosunek prawny lub prawo. Wyroki konstytutywne pokrywają się pojęciowo z wyrokami kształtującymi stosunek prawny lub prawo. Orzeczeniem konstytutywnym sędzia tworzy samodzielnie nowy stan prawny lub zmienia stan prawny, nadaje prawa lub nakłada obowiązki, albo zmienia je lub uchyla (M. Waligórski, Polskie prawo procesowe, s. 37; W. Siedlecki, Orzeczenia konstytutywne w postępowaniu cywilnym, Księga pamiątkowa ku czci Kamila Stefki, Warszawa–Wrocław 1967, s. 304; M. Allerhand, Kilka uwag o wyrokach konstytutywnych, PPC 1936, Nr 10, s. 289).

Ważne
dla
praktyki

Możliwość wydania wyroku konstytutywnego zaistnieje przede wszystkim wówczas, gdy obowiązujące prawo wyłącza możliwość samodzielnego uregulowania stosunku prawnego przez strony. Orzeczenie konstytutywne może mieć postać orzeczenia zasądzałego lub ustalającego. Skutki konstytutywne wyroku kształtującego następują z chwilą uprawomocnienia się wyroku i mogą stosownie do treści norm prawnych stanowiących ich podstawę następować *ex nunc*, czyli od tejże chwili (uprawomocnienia się wyroku), lub *ex tunc*, tj. z mocą wsteczną (K. Piasecki, Wyrok, s. 146–147; tak samo W. Siedlecki, Orzeczenia, s. 304 i n.; W. Broniewicz, Postępowanie cywilne w zarysie, Warszawa 1999, s. 235). Konstytutywny i tworzący charakter ma wyrok ustalający ojcostwo, ustalający istnienie stosunku pracy.

Konstytutywnym wyrokiem, zmieniającym stosunek prawny, jest np. wyrok o zmniejszenie świadczenia wyzyskanego lub zwiększenie świadczenia wyzyskującego, wyrok uwzględniający powództwo, oparte o zarzut wyzysku z art. 388 KC. Wyrokiem konstytutywnym, znoszącym określony stosunek prawny, jest wyrok rozwiązujący małżeństwo przez rozwód oraz wyrok rozwiązujący przysposobienie.

9. Wyrok pełny i częściowy. Wyrok pełny to wyrok rozstrzygający o całości powództwa, tj. o wszystkich zgłoszonych w powództwie roszczeniach. Wyrok częściowy to wyrok rozstrzygający o części żądania, niektórych z żądań pozwu, albo tylko o powództwie głównym lub tylko o powództwie wzajemnym (szczegółowo na ten temat zob. kom. do art. 317 KPC).

10. Wyrok wstępny. Wyrok wstępny to wyrok uwzględniający powództwo co do samej zasady. Wydanie wyroku wstępnego oznacza, że powództwo jest usprawiedliwione w zasadzie. Wydanie wyroku wstępnego nie gwarantuje, że w wyroku końcowym powództwo zostanie uwzględnione, ani że zostanie uwzględnione w całości. Należy przyjąć, że po uprawomocnieniu się wyroku wstępnego może zostać podniesiony zarzut przedawnienia lub zarzut potracenia, wówczas wyrok końcowy może być nawet (w pierwszej sytuacji) wyrokiem oddalającym powództwo. Celem wyroku wstępnego jest – w wypadkach, gdy dochodzone roszczenia są wątpliwe – zwolnienie sądu od konieczności przeprowadzania uciążliwego postępowania dowodowego, gdyby się miało okazać, że powodowi nie przysługują żadne roszczenia. Wyrok wstępny ma charakter wyroku ustalającego w ramach procesu o zasądzenie (*K. Piasecki*, Wyrok, s. 164; szczegółowo zob. kom. do art. 318 KPC).

11. Wyrok końcowy. Wyrok końcowy to wyrok rozstrzygający co do wysokości żądania **po wydaniu wyroku wstępnego** albo wyroku częściowego (np. rozstrzygający o pozostałych żądaniach pozwu albo o powództwie głównym lub wzajemnym). Jeżeli w sprawie został wydany wyrok częściowy, wyrok końcowy może mieć treść pozytywną albo negatywną. Analogicznie nawet wydanie wyroku wstępnego nie przesądza o treści wyroku końcowego (jak już wyżej zaznaczono).

12. Wyrok łączny. Wyrok łączny wydawany jest w razie połączenia przez sąd kilku spraw do łącznego rozpoznania i rozstrzygnięcia – art. 219 KPC. Połą-

czenie kilku spraw nie oznacza, że tworzy się z tych spraw jedną nową sprawę; dlatego też wyrok powinien zawierać osobne rozstrzygnięcie co do każdej z połączonych spraw (wyr. SN z 22.9.1967 r., I CR 158/67, OSNCP 1968, Nr 6, poz. 105). Założeniem wyroku łącznego jest to, że oddzielne sprawy pozostają ze sobą w związku lub mogły być objęte jednym pozwem. Związek między tymi sprawami powinien wyrażać się w związku między żądaniami, a w szczególności w związku między podstawami faktycznymi każdej z tych oddzielnych spraw. Nie chodzi tu o wzajemną zależność prejudycjalną między tymi sprawami. Oddzielne sprawy nie muszą dotyczyć tych samych stron, lecz sprawy muszą toczyć się przed tym samym sądem i należeć do tego samego trybu postępowania (K. Piasecki, Wyrok, s. 170–171).

13. Wyrok uzupełniający. Wyrok uzupełniający może zostać wydany wyłącznie na wniosek stron, jeżeli sąd nie orzekł o całości żądania, o natychmiastowej wykonalności albo nie zamieścił w wyroku dodatkowego orzeczenia, które według przepisów ustawy powinien był zamieścić z urzędu (art. 351 § 1 KPC). Wniosek o uzupełnienie wyroku strona może zgłosić w ciągu dwóch tygodni od jego ogłoszenia, a gdy doręczenie wyroku następuje z urzędu – od jego doręczenia.

14. *Sententia non existens.* W literaturze przedmiotu istnieje problem tzw. *sententia non existens*, tj. orzeczeń nieistniejących; w doktrynie i orzecznictwie istnieje poważny problem z ustaleniem zakresu tego pojęcia i zaskarżalności dotkniętych tą wadą orzeczeń [szczegółowo na ten temat zob. np. A. Góra-Błaszczkowska, Nieistnienie orzeczenia – kilka uwag na temat praktycznych konsekwencji uznania orzeczenia za nieistniejące, w: H. Dolecki, K. Flaga-Gieruszyńska (red.), *Ewolucja polskiego postępowania cywilnego wobec przemian politycznych, społecznych i gospodarczych*, Warszawa 2008, s. 183 i n.; Ł. Błaszczak, Orzeczenia nieistniejące (*sententia non existens*) w sądowym postępowaniu cywilnym, w: Ł. Błaszczak (red.), *Wokół problematyki orzeczeń*, Toruń 2007, s. 7 i n.].

Dla przykładu do orzeczeń nieistniejących B. Bładowski (*Orzeczenia nieistniejące w cywilnym postępowaniu odwoławczym*, NP 1991, Nr 1–3, s. 79 i n.; *tenże*, *Zażalenie w postępowaniu cywilnym*, Kraków 1999, s. 42 i n.) zalicza:

- 1) orzeczenie wydane przez osobę lub zespół niereprezentujący władzy sądowej;
- 2) orzeczenie wydane w procesie nieistniejącym, tj. takim, w którym brak strony przeciwnej;
- 3) orzeczenie nieposiadające zasadniczych elementów przewidzianych przez prawo;

- 4) orzeczenie niepodpisane przez członków składu orzekającego;
- 5) orzeczenie, w którym brak rozstrzygnięcia o żądaniach stron;
- 6) orzeczenie o treści sprzecznej z prawem lub zasądające świadczenie tak wadliwie, że nie nadaje się do egzekucji.

Zdaniem *W. Broniewicza* (Postępowanie, s. 242; por. też *A. Marciniak*, Problem sententia non existens w polskiej literaturze prawa procesowego cywilnego, w: *Scritti in onore di E. Fazzalori*, Giuffrè editore. Tom II, Milano 1993, s. 279), dla bytu wyroku konieczne jest, aby był on wydany przez sąd w istniejącym postępowaniu, zawierał rozstrzygnięcie i został sporządzony na piśmie.

Wyrokiem nieistniejącym jest tylko:

- 1) wyrok wydany nie przez sąd;
- 2) wyrok wydany w nieistniejącym postępowaniu;
- 3) wyrok niezawierający jakiegokolwiek rozstrzygnięcia;
- 4) wyrok, którego sentencja nie została spisana (tak samo *K. Stefko*, Głosa do orzeczenia SN z 14.1.1957 r., 2 CR 1107/54, OSPiKA 1957, poz. 35).

Należy przyjąć, że tylko brak jakiegokolwiek rozstrzygnięcia może powodować uznanie orzeczenia za nieistniejące (zob. *A. Miączyński*, Faktyczne i prawne istnienie orzeczenia w sądowym postępowaniu cywilnym, ZNUJ 1972, z. 55, s. 111 i n.; *A. Marciniak*, Problem sententia non existens, s. 278; *K. Markiewicz*, Problem sententia non existens na tle orzecznictwa Sądu Najwyższego, Rej. 2002, Nr 11, s. 104). Pozostałe wady czy uchybienia orzeczenia, w szczególności niejasność rozstrzygnięcia, a także brak podpisania i ogłoszenia sentencji powodują jedynie **wadliwość wyroku**, pozwalającą na jego zaskarżenie lub rektyfikację.

IV Zamknięcie rozprawy

A. Komentarz

1. Czynność przewodniczącego. Zamknięcie rozprawy jest dokonywane przez przewodniczącego (art. 224 § 1 KPC). Przed zamknięciem rozprawy przewodniczący udziela głosu stronom (art. 224 § 1 KPC).

2. Uznanie sprawy za ostatecznie wyjaśnioną. W obowiązującym stanie prawnym przepis art. 316 § 1 KPC nie wymaga, aby zamknięcie rozprawy następowało po uznaniu sprawy za dostatecznie wyjaśnioną do rozstrzygnięcia (poprzednie brzmienie tego przepisu wymagało takiej oceny). Nie oznacza to, że sąd nie powinien dążyć do wyjaśnienia sprawy, jednak omawiany przepis nie

nakazuje osiągnięcia takiego rezultatu (wyr. SN z 10.12.2012 r., I UK 302/12, Legalis).

3. Narada. Po zamknięciu rozprawy sąd udaje się na naradę celem sporządzenia orzeczenia i przygotowania ustnego uzasadnienia.

4. Postanowienie o odroczeniu ogłoszenia wyroku. Po zamknięciu rozprawy sąd może wydać postanowienie o **odroczeniu ogłoszenia wyroku**, jeżeli zaistnieją przesłanki wskazane w art. 326 § 1 KPC. Może się okazać, że postanowienie o odroczeniu ogłoszenia orzeczenia zostanie przez sąd podjęte dopiero na naradzie. Wówczas sąd udaje się na salę rozpraw, ogłasza stronom postanowienie o odroczeniu ogłoszenia wyroku, zazwyczaj podając jednocześnie datę i godzinę, w której wyrok zostanie ogłoszony.

V. Wydanie wyroku

A. Komentarz

1. Wyrok a treść powództwa. Wyrok, stanowiący rozstrzygnięcie o rozszczeniu procesowym, musi w odpowiedni sposób korespondować z **powództwem**, składającym się z dwóch elementów: żądania i podstawy faktycznej. Poszczególne elementy wyroku powinny odpowiadać poszczególnym elementom powództwa. Sentencja wyroku jest rozstrzygnięciem o żądaniu. Ponadto oprócz rozstrzygnięcia o powództwie w wyroku zamieszczane są (mogą być) postanowienia takie jak: postanowienie o kosztach postępowania, postanowienie o nadaniu rygoru natychmiastowej wykonalności itp.

Ważne
dla
praktyki

2. Wyrok jako rozstrzygnięcie o przedmiocie procesu. Wyrok stanowi rozstrzygnięcie o przedmiocie procesu. Przedmiot procesu wyznaczany jest żądaniem stron, przedstawionym w powództwie. Powództwo po wniesieniu pozwu może ulegać zmianom. Przedmiot procesu kształtuje się zatem aż do zamknięcia rozprawy, bo do tej chwili powód może dokonać zmiany powództwa.

3. Wydanie wyroku. Wydanie wyroku nie musi nastąpić bezpośrednio po zamknięciu rozprawy, albowiem obowiązujący KPC przewiduje możliwość odroczenia ogłoszenia wyroku (art. 326 § 1 KPC), nie tylko w sprawie zawiętej

(o czym była mowa wyżej), lecz także np. w celu przeprowadzenia dowodu po zamknięciu rozprawy przez sędziego wyznaczonego albo sąd wezwany, dowodu z dokumentu sporządzonego przez organ administracji publicznej lub znajdującego się w jego aktach albo z dokumentu znajdującego się w aktach sądowych lub komorniczych (art. 224 § 2 KPC). Przepis art. 224 § 2 KPC nie może być stosowany rozszerzająco, gdyż zgodnie z zasługującym na uznanie orzeczeniem SN (orz. SN z 27.5.1947 r., C III 81/47, OSNC 1948, Nr 1, poz. 17), niedopuszczalne jest oparcie wyroku na dokumencie złożonym przez stronę po zamknięciu rozprawy, bez otwarcia rozprawy na nowo i bez umożliwienia stronie złożenia wyjaśnień co do tegoż dokumentu.

VI. Stan rzeczy istniejący w chwili zamknięcia rozprawy

A. Komentarz

1. Zasada aktualności. Przepis art. 316 § 1 KPC statuuje **zasadę aktualności**, dotyczącą czasu orzekania, określającą chwilę właściwą dla oceny stanu sprawy przez sąd podczas wydawania wyroku. Stan sprawy może ulegać zmianom w toku procesu, a nawet po zamknięciu rozprawy. Dla określenia istoty zasady aktualności właściwsze byłoby użycie zwrotu „**stan rzeczy istniejący w chwili wyrokowania**”. Mając na względzie poczynione wyżej uwagi o możliwości istnienia odstępu czasowego pomiędzy zamknięciem rozprawy a wydaniem wyroku oraz o możliwości przeprowadzenia dowodów po zamknięciu rozprawy (art. 224 § 2 KPC), należy podkreślić, że sąd ma oczywiście obowiązek wziąć te dowody pod uwagę przy wydawaniu wyroku, gdyż inaczej *ratio legis* ostatnio powołanego przepisu byłoby niezrozumiałe. W istocie zatem **stan rzeczy istniejący w chwili wyrokowania, a nie zamknięcia rozprawy, decyduje o treści wyroku w sprawie.**

2. Pojęcie „stan rzeczy”. „Stan rzeczy” obejmuje w szczególności podstawę faktyczną, prawną i kompetencyjną wyroku (tak samo SN w wyr. z 4.4.2008 r., I UK 294/07, Legalis). Zdaniem SN „stan rzeczy” to także okoliczności faktyczne sprawy, ale w tym przypadku chodzi o ich „aktualność” na dzień wyrokowania, a nie o sposób ich ustalenia (wyr. SN z 9.12.2011 r., II PK 66/11, Legalis).

3. Zmiana przepisów. W razie zmiany przepisów o tym, czy stosować prawo obowiązujące w chwili wydawania wyroku, czy prawo dotychczasowe, decydują przepisy prawa międzyczasowego, regulujące kolizję norm prawnych w czasie.

Ważne
dla
praktyki

4. Wymagalność roszczenia. Ocena, czy roszczenie, będące przedmiotem procesu, jest wymagalne, jest dokonywana w chwili wydawania wyroku (a nie, jak już zaznaczono, w chwili zamknięcia rozprawy). Nie ma znaczenia **brak wymagalności roszczenia** w chwili wnoszenia pozwu albo w toku postępowania, jeżeli tylko w dacie wydania wyroku roszczenie jest (stało się) wymagalne (por. orz. SN z 18.7.1966 r., II PR 276/66, OSPiKA 1967, Nr 9, poz. 223). Stwierdzenie przez sąd, że również w dacie wyrokowania roszczenie nie jest jeszcze wymagalne, powinno wyrazić się w wydaniu **wyroku oddalającego powództwo**.

5. Interes prawny. Ustaleniu stosunku prawnego lub prawa nie stoi na przeszkodzie okoliczność, że **interes prawny** skonkretyzował się dopiero po wytoczeniu powództwa. Decydujące znaczenie ma bowiem chwila wydania wyroku.

6. Wyłączenia. Zasadę wyrażoną w art. 316 § 1 KPC mogą wyłączyć jedynie przepisy przejściowe (nakazujące sądowi orzekającemu stosowanie przepisów dotychczasowych) oraz przepisy prawa materialnego o charakterze szczególnym. Podkreślenia wymaga jednak, że „stan rzeczy istniejący w chwili zamknięcia rozprawy” odnosić należy do żądania i jego podstawy faktycznej, którą wyznacza dokładnie określone żądanie (niekiedy także oznaczenie wartości przedmiotu sporu) oraz przytoczenie faktów uzasadniających to żądanie (art. 187 § 1 pkt 1 i 2 KPC). **W toku postępowania powództwo może ulegać zmianom przedmiotowym** (ograniczeniu, rozszerzeniu, także w aspekcie jego podstawy faktycznej). W każdym razie, zgodnie z art. 321 § 1 KPC, sąd – biorący pod uwagę „stan rzeczy istniejący w chwili zamknięcia rozprawy” – nie może wyrokować co do przedmiotu, który nie był objęty żądaniem, ani zasądzać ponad żądanie. Oznacza to, że w sprawie dotyczącej żądania opartego na podstawie faktycznej odnoszącej się do wskazanego okresu (ściślej wywodzonego ze zdarzeń zaistniałych w tym okresie), sąd na podstawie art. 316 § 1 KPC uwzględnia stan rzeczy istniejący w chwili zamknięcia rozprawy, ale wyłącznie w odniesieniu do tego żądania i jego podstawy faktycznej, czyli zdarzeń zaistniałych we wskazanym okresie. Stosowanie art. 316 § 1 KPC nie może natomiast polegać na wyjściu poza podstawę faktyczną powództwa i rozstrzygnięciu co do zdarzeń tą podstawą nieobjętych. Sąd rozstrzyga bowiem o żądaniu powoda (art. 325 KPC), określonym co do przedmiotu i podstawy faktycznej w pozwie (art. 187 § 1 pkt 1 i 2 KPC) lub zmienionym w toku postępowania (takie zmiany są uwzględniane na podstawie art. 316 § 1 KPC), ale nie może wyrokować co do przedmiotu, który w chwili zamknięcia rozprawy nie był objęty żądaniem,

w tym jego podstawą faktyczną (art. 321 § 1 KPC) (post. SN z 4.9.2013 r., II PK 367/12, Legalis).

Przepis art. 316 § 1 KPC ma również zastosowanie w postępowaniu odwoławczym: sąd II instancji obowiązany jest brać pod uwagę zmiany w stanie faktycznym i prawnym sprawy, wpływające na treść rozstrzygnięcia. O naruszeniu przez ten sąd art. 316 § 1 KPC można mówić wówczas, gdy wydając orzeczenie, sąd nie uwzględnił między innymi zmiany stanu faktycznego, zaistniałej w toku postępowania apelacyjnego. Zakresem tego przepisu nie jest objęte pominięcie przez sąd odwoławczy przy ocenie żądania części materiału dowodowego, gdyż uzasadnia ono powołanie się na naruszenie art. 382 KPC (wyr. SN z 2.12.2011 r., II UK 72/11, OSNAPIUS 2012, Nr 21–22, poz. 270, s. 936; tak samo SN w wyr. z 9.12.2011 r., II PK 66/11, Legalis oraz w wyr. z 5.11. 2009 r., II UK 103/09, Legalis).

Ważne
dla
praktyki

Zasada aktualności ma zastosowanie również w innych, oprócz procesu, trybach postępowania cywilnego, w szczególności w postępowaniu nieprocesowym (na podstawie art. 13 § 2 KPC). Rozpoznając wniosek o wpis w księdze wieczystej, sąd związany jest stanem rzeczy istniejącym w chwili złożenia wniosku i kolejnością jego wpływu – uchw. SN(7, zasada prawna) z 16.12.2009 r., III CZP 80/09, OSNC 2010, Nr 6, poz. 84, s. 1.

VII. Otwarcie na nowo zamkniętej rozprawy

A. Komentarz

1. Wydanie postanowienia. Otwarcie na nowo zamkniętej rozprawy następuje przez wydanie przez sąd na rozprawie postanowienia niezaskarżalnego zażaleniem. Jednocześnie sąd wydaje najczęściej postanowienie o odroczeniu rozprawy celem dokonania czynności procesowych, dla których przeprowadzenia rozprawę otworzył. Postanowienie o otwarciu na nowo zamkniętej rozprawy sąd wydaje z urzędu, nie ma jednak przeszkód, by wniosek w tym przedmiocie zgłosiły strony. Wnioskiem tym sąd nie jest związany.

2. Przesłanki. Otwarcie na nowo zamkniętej rozprawy może nastąpić też bezpośrednio po przeprowadzeniu narady nad wyrokiem, jeżeli dopiero wówczas okaże się, że jakieś istotne dla sprawy okoliczności nie zostały wyjaśnione lub

np. w ogóle, z jakichkolwiek przyczyn, nie były przedmiotem postępowania dowodowego. Otwarcie rozprawy na nowo może również być wynikiem zapoznania się przez sąd orzekający z wnioskami z dowodu, przeprowadzonego przez sędziego wyznaczonego albo sąd wezwany już po zamknięciu rozprawy (art. 224 § 2 KPC). Postanowienie o otwarciu na nowo zamkniętej rozprawy może też zostać wydane na posiedzeniu wyznaczonym na publikację wyroku, jeżeli sąd odroczył ogłoszenie wyroku na podstawie art. 326 § 1 KPC (*A. Górab-Błaszykowska*, Postanowienia sądu I instancji w procesie cywilnym, Warszawa 2002, s. 189–190).

VII. Żądania szczegółowe

A. Komentarz

1. Współuczestnictwo jednolite. Charakter współuczestnictwa jednolitego przesądza o tym, że wyrok nie może uwzględniać powództwa w stosunku do niektórych współuczestników, a oddalać je wobec pozostałych. Wyrok musi zawierać identyczne rozstrzygnięcie wobec wszystkich współuczestników jednolitych (*J. Kozak*, Głosa do wyroku SN z 19.3.1997 r., II CKN 31/97, OSP 1997, Nr 11, poz. 208).

2. Żądanie alternatywne. Przy pozwie z **żądaniem alternatywnym** sąd w wyroku zasądza obydwa żądania, gdy znajdują one uzasadnienie w przytoczonych okolicznościach faktycznych i na podstawie przeprowadzonych dowodów. Skutkiem wyroku zasądzającego żądania alternatywne jest konieczność spełnienia przez pozwanego tylko jednego z nich (*A. Tyrluk*, Instytucja żądania ewentualnego, MoP 1995, Nr 1, s. 7).

3. Żądanie ewentualne. O żądaniu ewentualnym można mówić wówczas, gdy obok żądania głównego wysunięto w pozwie żądanie drugie jako ewentualne, o którym sąd może orzec tylko wtedy, gdy nie przyjmuje za uzasadnione żądania pierwszego. Jeżeli w chwili orzekania (art. 316 w zw. z art. 187 § 1 pkt 1 KPC) żądanie pierwotne pozostaje aktualne, sąd orzeknie o tym żądaniu, bez rozstrzygania w sentencji wyroku co do żądania ewentualnego. Natomiast gdy w chwili orzekania przedmiot świadczenia pierwotnego nie istnieje, wówczas sąd oddalając żądanie pierwotne, orzeka (pozytywnie lub negatywnie) o żądaniu ewentualnym. W przypadku pozwu z żądaniem ewentualnym, orzeczenie sądu może być również tak zredagowane, że zobowiązuje dłużnika do jednego

świadczenia, a w razie nieściągalności lub niewykonania w określonym terminie do wypełnienia innego świadczenia (zob. wyr. SA w Białymstoku z 6.11.2013 r., I ACa 470/13, Legalis).

IX Linia orzecznicza

Stan rzeczy istniejący w chwili zamknięcia rozprawy

Stan rzeczy istniejący w chwili zamknięcia rozprawy dotyczy zarówno stanu prawnego, jak i stanu faktycznego opartego na dowodach i oświadczeniach stron zaprezentowanych do chwili zamknięcia rozprawy. Przy czym chodzi tu o stan rzeczy ustalony przez sąd zgodnie z właściwymi regułami procesowymi, nie zaś o obraz okoliczności wynikający z twierdzeń strony, niepoddanych zabiegom służącym dokonywaniu ustaleń faktycznych.

post. SN z 9.4.2019 r., II UK 96/18, Legalis

Niedopuszczalność orzekania na podstawie przepisów uznanych za niezgodne z Konstytucją RP

Skoro uznane za niezgodne z Konstytucją RP przepisy prawa naruszały ustawę zasadniczą już od dnia ich wejścia w życie (*ex tunc*), przeto nie mogą być legalną podstawą orzekania przez sądy powszechne i Sąd Najwyższy.

wyr. SN z 11.6.2013 r., II UK 372/12, Legalis

Realizacja zasady aktualności przy wyrokowaniu

Przepis art. 316 § 1 KPC wyraża zasadę aktualności, która oznacza, że sąd wydając wyrok bierze pod uwagę stan faktyczny i prawny obowiązujący na chwilę wydania wyroku. W odniesieniu do stanu prawnego mogą to być także przepisy już nieobowiązujące w chwili wydania wyroku, jeżeli według przepisów intertemporalnych powinny mieć zastosowanie w sprawie według stanu prawnego aktualnego na chwilę wyrokowania.

wyr. SN z 19.9.2018 r., I CSK 579/17, Legalis

Zaspokojenie roszczenia bez cofnięcia pozwu

Samo zaspokojenie roszczenia bez cofnięcia pozwu wywołuje skutki materialnoprawne, prowadzące do oddalenia powództwa z powodu jego bezzasadności i nie zachodzi przeszkoda w merytorycznym rozpoznaniu sprawy.

wyr. SN z 23.1.2019 r., I CSK 723/17, Legalis

Naruszenie przez sąd II instancji zasady aktualności orzeczenia

Naruszenie art. 316 § 1 KPC w zw. z art. 391 § 1 KPC wystąpi wówczas, gdy sąd II instancji wydając orzeczenie, nie uwzględni zmiany stanu faktycznego lub prawnego zaistniałej w toku postępowania apelacyjnego.

wyr. SN z 21.3.2013 r., III CSK 205/12, Legalis

[Przejdź do księgarni →](#)